

שמעתא למיקתא

גליון ע' / שופטים / ה'תשע"א
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

הפטור מן הדבר ועושהו, אימתי נקרא הדיוט

א. הפטור מן הדבר ועושהו. ב. במצות שבין אדם לחברו. ג. למגדר מלתא. ד. במקום מחלוקת הפוסקים.

א. הפטור מן הדבר ועושהו

איתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ט ושבת פ"א ה"ב) תני חזקיה כל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. וכתב בקרבן העדה (שם) ואין אתה יכול להחמיר על עצמך.

ועיין בהגהות מיימוניות (סוכה פ"ו אות ב) דמצטער פטור מן הסוכה ואם אינו יוצא אינו מקבל שכר אלא הדיוט הוא כדאיתא בירושלמי (שם), וכן פסק הרמ"א (ס"י תרלט ס"ע ז).

ועיין בתוס' (גיטין ו' א"ר יצחק, וסוטה יז' ד"ה כתבה) בשם רבינו תם שכתב דכיון שתפילין אינן צריכים שרטוט אין לשרטט התפילין על כל שיטה ושיטה דכל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. וכן מצינו בט"ז (ס"י תעב ס"ק ה) שכתב לענין ד' כוסות דבכל מקום שנוצר שאין צריך להסב יש איסור להסב כדאיתא לענין סוכה דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט וכן מצאתי בשם רש"ל, ע"כ. וכן המ"א (ס"י ע ס"ק ה) כתב שהפטור מלקרות קר"ש כגון מחמת שעוסק בצרכי רבים וקורא נקרא הדיוט.

אלא שהדבר צריך ברור שהרי מעשים בכל יום שאנשי מעשה מחמירים על עצמם, ואינם חוששים לדברי הירושלמי, וכן מצינו בכמה מקומים דאמרו "המחמיר תבוא עליו ברכה", "בעל נפש יחמיר על עצמו", וכהנה רבות.

ועתה מצאתי בריטב"א (קדושין לא. ד"ה דאמר) שכתב על דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, דדוקא במצוות שצוה השם ית' לאחרים שיש לו בהן רצון אמרינן כן, אבל העושה מאליו מצוות שלא צוה בהם תורה כלל זו היא שאמרו בירושלמי כל שאינו מצווה בדבר ועושהו נקרא הדיוט, ע"כ. מיהו דבריו לכאורה צ"ע, שהרי הירושלמי גופא איירי לענין חתן שפטור מקריאת שמע שהיא מצוה שהתורה צוותה עליה, ומי"מ אמרו שהמחמיר נקרא הדיוט.

שו"ר בברכ"י (יו"ד ס"י שלג אות א) שעמד בזה, ותיריך דיש לחלק בין היכן דאחרים חייבים והוא נמי בר חיובא, אלא דעתה קרה לו מקרה שפטור, נקרא הדיוט אם מחמיר על עצמו, וכמו שמצינו לענין סוכה וקר"ש, אבל היכן דאין הפטור בא מחמתו ומסיבת עצמותו, רשאי להחמיר על עצמו. ועיין בחק יעקב (ס"י תעב ס"ק ה) מש"כ בזה. ועי' עוד במחז"ב (יו"ד ס"א אות טז ד"ה ויראה). ועי' עוד בתשובת הרי בשמים (ס"י ריש ד"ה בדבר).

שו"מ בשנות אליהו (ברכות פ"א מ"ג) שכתב לחדש שכל שהוא מצוה בעצם אלא שלא הצריכוהו חכמים, אם עושהו נותנים לו שכר שעשה מצוה מן המובחר, ומהירושלמי דמשמע דהיכן שפטור אינו רשאי להחמיר אין ראייה כי מה שאמרו שם אינו אלא דיחוי בעלמא.

ב. במצות שבין אדם לחברו

ועיין בפתח עינים (לחיד"א ב"ב ל' ד"ה וכל זה לדעת) שדברי הירושלמי נאמרו במצות שבין אדם למקום דכיון דפטור נקרא הדיוט אם יעשה, ברם במצוות שבין אדם לחברו דעביד טפי מחיוביה לאו הדיוט דהא דרך כלל נצטוונו לעשות עם חברינו לפנינו משורת הדין ולא הדיוט הוא דעביד מצות ה', ע"כ. ועי' עוד בכל זה בברכ"י (ס"י לב) ובשער יוסף (לחיד"א ס"י ח).

ג. למגדר מלתא

והנה עוד משמע מדברי הירושלמי (שם) דאף המחמיר על עצמו כדי להזדרז בעשיית המצוה שלא להפסידה, וכגון מי שישב לפני הספר בהיתר לפני זמן מנחה, כיון שהתחיל אפילו הגיע הזמן להתפלל אם מפסיק נקרא הדיוט. וכן פסק המ"א (ס"י רלב ס"ק ט) (ואע"פ שהשבות יעקב (ח"ב ס"י ל' ד"ה הנה) פקפק עליו, מ"מ הביאור הלכה (שם) פסק כהמ"א).

וכן הוכיח בבאר שבע (ס"י כא) מהירושלמי, ושכן מצאנו בספר התרומה לענין שרטוט תפילין דלא נקרא הדיוט מי שמשרטט אע"פ שמן הדין א"צ שרטוט כיון שעושה השרטוטין כדי לכתוב ביושר ולא משום חומרא, משמע בהדיא דלא אמרו הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט אלא דוקא על דבר שיכול לבא לידי איסור ועושהו משום חומרא ולא בדבר שלא יכול לבא לידי איסור כמו תפילין אם משרטטן, ומאי דקדש צו חכמים קדש עצמך במותר לך, ושמו י"ל שלא אמרו קדש עצמך במותר לך אלא דוקא שלא ילך אחר מותרות, אבל לא לאסור עליו לגמרי איזה דבר מה שהתורה התירה וצ"ע, ע"כ. והביאו המ"א (ס"י תעב ס"ק ה) על דברי הט"ז הנ"ל דבאמת כתי' הבי"ש דצריך להתיישב בדבר שהרי כמה פעמים מצינו שמחמירין בדבר שאנו פטורי בו, ע"כ.

ועיין בעולת שמואל (ס"י צח) שכתב דעד כאן לא קא' הירושלמי אלא היכא דהוי חומרא שאתי לידי קולא. ולכאורה דבריו צ"ע, דאיזה קולא אתי אם הולך להתפלל בעודו מסתפר.

אולם יש לדחות מהא דהירושלמי דעד כאן לא החמירו לענין המסתפר בהיתר כי אחרי שהז"ל לא החמירו עליו והוא מחמיר ע"ע ללא סיבה או חשש מיוחד נקרא הדיוט כי נמצא חולק על דברי חכמים שאמרו שא"צ לחשוש, אבל אם עושה מחמת איזה טעם שבאמת עלול להגיע לשכיחה ולא להתפלל תפלת מנחה וכדו' לעולם רשאי להחמיר ע"ע. ובדרך זה מצינו במ"א (ס"י לב ס"ק ה) הביא דברי הבי"ש ושוב כתב בשם היש"ש (חולין פ"ח ס"י ה) דאם עושה משום גדר ופרישות לא נקרא הדיוט. והובא בש"ך (ס"י פט ס"ק יז). וכן הגר"ז (ס"י לב אות ה) כתב דכל חומרא שיש בה איזה הידור לאיזה מצוה או נוהג בה שלא יבוא לידי איסור אינו נקרא הדיוט. וכתב שם כן אף אליבא דהב"י (ס"י לב ע"מ לא: ד"ה ומי"ש רבינו) בשם ספר התרומה הנ"ל ודלא כהבנת הבאר שבע בדבריו.

ועי' בשיטה מקובצת (ב"ק פ"ג. ד"ה במדרשות) בשם המאירי שכל דבר שיצא ממנו שכל או מוסר או סלסול או הכנעת לב וכיוצא בזה ועושה ממנה על עצמו, מצוה, ע"כ.

ד. במקום מחלוקת הפוסקים

ולפ"ז במקום מחלוקת הפוסקים י"ל דאפילו אם הוכרע כדעת המקילים, מ"מ אם מחמיר לצאת אליבא דכו"ע אינו נקרא הדיוט כי כוונתו שלא יבוא לידי איסור מכל צד. וכן כתב הפמ"ג (ס"י תעב מ"י ס"ק ה) שכל שרוצה להחמיר כחד דיעה אף דהלכה כאידך אין נקרא הדיוט. וכן מוכח מהט"ז (ס"י תקנא ס"ק ה) ועי' בפמ"ג (שם א"א ס"ק ו) ופתיחה להל' ציצית ד"ה ויש לשאול, וזה דלא כהשבות יעקב (ח"ב ס"י מד מ"ה ונלע"ד) שכתב לחלק דכל היכא דיש פלוגתא דרבוותא וסוגיא דעלמא כמאן דמיקל אסור להחמיר. וכדבריו משמע מהתפארת ישראל (ברכות יבין פ"א אות כה).

בענין השוכח דבר מלימודו

אמרין בגמ' [מנחות צ"ט ע"ב] אמר ריש לקיש כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים, וכדו' אבין אמר ר' אילעא דאמר רבין אמר ר' אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. רבינא אמר השמר ופן שני לאוין ניהוו. רב נחמן בר יצחק אמר בשלשה לאוין שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים. יכול אפי' מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מליבו הכתוב מדבר. רבי דוסתאי ב"ר ינאי אמר יכול אפי' תקפה עליו משנתו ת"ל רק.

ובסמ"ג [ל"ח פ"ג] מנה איסור זה בכלל מנין הלאוין, וז"ל: הפורש מן התורה אפילו זקן מופלג עובר בלא תעשה שנא' [דברים ד' ט"ו] ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך, ותגן מסכת אבות [פ"ג משנה ח"ן] כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך הא אינו מתחייב עד שישב ויסירם מלבו. ודברק שתי הלחם [מנחות צ"ט] אמרינן שעובר בשני לאוין שהרי כל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. ואף הסמ"ק [אות ט"ו] מנחה בכלל הלאוין. אולם הרמב"ם השמיט לאו זה ממנין המצוות. וצ"ב אמאי, דהלא בגמ' איתא להדיא דבכה"ג דשוכח דבר מתלמודו עובר בלאו.

ובשכחת הלאוין לדעת הרמב"ן [המצוה השנייה] כתב וז"ל: המצוה השנייה שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים, והוא אמרו יתעלה [ואתחנן ד' ט-ז] השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב וגו'.

הרי שאף הרמב"ן לא מנה הלאו השמר לך וכו' אלא לענין שלא נשכח מעמד הר סיני, ולא הזכיר איסור שכחת דבר מלימודו. וצ"ב.

ובמגילת אסתר [שם] כתב על דברי הרמב"ן הנזכרים וז"ל: ונ"ל כי מה שלא מנחה הרב הוא לפי שגם זאת היא מצוה כוללת כל התורה כלה והוא שלא נשכח את הדברים אשר ראו עינינו דהיינו ענין התורה כלה ושנלך בדרכיה ונקיים מצותיה.

וע"פ דבריו י"ל דהא דלא מנה הרמב"ם לאיסור שכחת התורה בכלל הלאוין אינו מפני דלא ס"ל דעובר בלאו דאורייתא, אלא מפני דהוא לאו כולל לכל התורה כולה שלא נשכח ממנה דבר, והרמב"ם לא מנה במנין הלאוין לאוין כוללים.

וכ"כ בדרך מצותיך [לבעל הפרשת דרכים - חלק שני] וז"ל: והאזהרה התשיעית היא שהסמ"ג בס"י י"ג כתב הפורש מן התורה אפילו זקן מופלג עובר בלא תעשה שנאמר [ואתחנן ד'] ופן יסורו מלבבך כו'. ואזהרה זו לא כתבה הר"ם. ונראה שדעתו הוא מפני שהוא מהצוויים הכוללים שאין ראוי למנותם וכמו שכתב בשרש הרביעי. ובעל הלכות גדולות [אות קע] מנאו. והרמב"ן כשהביא מצות ששכחם הר"ם ס"י ב' הביא אזהרה זו אך כתבו בענין אחר, והוא שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיה עינינו ולבנו שם כל הימים, והוא אמרו יתעלה השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וגו' ופן יסורו מלבבך, והאריך בביאור אזהרה זו ע"ש.

אולם בשו"ע הרב [הל' ת"ת פ"ב ק"א ס"ק א'] כתב על דברי הרמב"ם וז"ל: ואפילו בשוכח דבר אחד מתחייב בנפשו ועובר

המקיים מצוה על ידי שליח, מי מקבל השכר

איתא בש"ס קדושין (מא:): "שלוחו של אדם כמותו". ועיין בתוס' ר"ד (מב: ד"ה שאני) שאדם המקיים מצוה על ידי שליח יוצא ידי חובתו דשליח כמותו, אלא שבמקום שחייבה התורה לעשות המצוה בגופו כגון מצות ציצית, תפילין, סוכה וכד', לא יוצא על ידי שלוחו כלל. וכבר האריכו בזה הקצות החושן (סי' קפב), החת"ס (סי' טו ד"ה ותו), ועוד.

ועיין בחכמת אדם (בינת אדם שער או"ה סוף אות ז) שבכל מקום שלא גילתה התורה שהוא בעצמו מחויב לעשות קי"ל שלוחו של אדם כמותו, משא"כ במקום שגילתה התורה וכתב קרא יתירה שהוא דוקא יעשה לא אמרינן שלוחו כמותו. ועיין עוד בי"ד אפרים (סי' תלב).

והנה לכאורה העושה מצוה על ידי שליח לא רק שמקיים חיובו, אלא אף מקבל שכר על המצוה, שהרי השליח העושה עבורו "כמותו" הוא.

וכן מוכח מרש"י (קדושין מא. ד"ה מצוה בו) שכתב שהטעם דאמרינן בקדושין (מא.) "מצוה בו יותר מבשלוחו" כי כשעוסק בגופו במצות מקבל שכר טפי, וכ"כ הר"ן (שם טז. ברי"ף). מוכח שהמשלח מקבל שכר, אלא שעל ידי עסק בגופו מקבל שכר טפי. וכן מוכח מדברי ה"ט"ז (יו"ד סי' שה ס"ק יא) והש"ך (שם בנקה"כ בסוף דבריו), ודו"ק.

אולם דעת השו"ת בית אפרים (חוי"מ סי' סז ד"ה ואדרבה נלע"ד, וד"ה אמנם הדי"מ שתמה) שלא אמרו שליח של אדם כמותו, אלא לענין שהמשלח נפטר מחיובו, אבל לעולם השכר הולך לשליח ולא למשלח. ועיין בלב חיים (ח"א סי' צא ד"ה והנה מבואר להדיא עמ' קיט): שכתב שהשולח שליח למול בנו איבד אותו עסק ושכר המצוה.

אבל בכרתי ופלתני (סי' כח ס"ק ג) מבואר כדברינו שהשכר הולך למשלח. והביאו להלכה המחזיק ברכה (יו"ד סי' כח אות ח) והכה"ח (שם אות מז). וכן דעת ההר צבי (ח"ב או"ח סי' ב אות ה) שהשכר הוא למשלח.

ולכאורה נידון דידן תלוי במחלוקת הראשונים האם שליח הוי 'ממש' כגוף המשלח או לא, ע"י בריב"ש (סי' פב סי' קסח וקצה), קצות החושן (סי' ערה ס"ק ג), בחלקת יואב (חוי"מ ח"א סי' ג ד"ה ובגוף חקירת, וד"ה נחזור להני"ל, ואה"ז ח"א סי' לא ד"ה ונראה), קובץ שיעורים (כתובות אות ריב) דבר אברהם (ח"ב ססי' ח ס"ק לה) ואבנ"ז (אע"ה סי' תס אות ד). וכן מצאתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קסט אות ד) שתלה דבר זה במחלוקת הני"ל, ואין כאן מקום להאריך.

ומ"מ גם השליח מקבל שכר על שליחותו כמ"ש הכתב סופר (יו"ד סי' קו ד"ה והנה המ"א) דמוהל את בן חבירו בשליחותו, יש לו קצת מצוה כיון שכל ישראל ערבים זה בזה, הגם שעיקר המצוה של האב, מ"מ גם הוא קמקיים המצוה בזה מצד חלק ערבות שעליו. וכן נקט הרב פעלים (יו"ד ח"ב סי' ב ד"ה ברם מה שכתב).

והנה כבר אמרו רז"ל בקדושין (שם) ד"מצוה בו יותר מבשלוחו". ופירש רש"י (שם ד"ה מצוה בו) דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי, [מבואר מדבריו דאין זה אלא מעלה דלפום צערא אגרא, ועיין במגלת ספר (עשין מח דף לט, מובא ברב פעלים יו"ד ח"ב סי' לה) שכתב שלפי רש"י התחדש במצוה בו יותר מבשלוחו דאין בזה לא משום איסור ולא משום משום זלזול, אלא רק משום רבוי שכר. ועי' בניאור הלכה (סי' רנ ד"ה ישתדל) דמצוה בו אינו חיוב. וכן נקט הגר"ז (שם קו"א סק"ב) אליבא דהמ"א (שם ס"ק ב). ועיין לקמן מש"כ בשם התבא"ש].

מעתה יש לומר דהיכן שהשליח רוצה למנות שליחותו לשליח אחר רשאי ואין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו, כיון שהשליח העושה שליחותו של המשלח אינו מקבל שכר על עיקר קיום המצוה כמבואר לעיל בשם הפלתי, אולם לדעת הבית אפרים הני"ל דהשליח מקבל שכר המצוה ולא המשלח יש לומר דעדיף שיקיים שליחותו ולא ימנה שליח אחר תחתיו, כדי לקבל שכר טפי, ודו"ק.

אלא שיש לדון בזה לפי התבואות שור (סי' כח ס"ק יד) שכתב דטעם דאמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, כי נראה שאינו רוצה לטרור בעצמו ואיכא זלזול למצוה [אבל אם ממנה שליח לכבודו במצוה כיון שהוי דרך כבוד שרין], די ש לומר דכיון שאין המצוה מוטלת עליו, אלא על המשלח ליכא בזיון אם ממנה שליח אחר, ועיין.

[ועיין בברכ"י (יו"ד סי' רסד אות א) ובחכמת אדם (בינת אדם שער או"ה סוף אות ז) שגם נקטו כהתבואות שור הני"ל. אלא שלכאורה צ"ע אמאי תפסו האחרונים טעם חדש, ולא הביאו דברי רש"י. שו"מ בחקרי לב (יו"ד ח"ב קונטרס כו"ן לחקר על סי' ד) וברב פעלים (יו"ד ח"ב סי' לה) שהקשו כן. ועיין בלב חיים (ח"א סי' יד עמ' קכג ד"ה הנה מבואר דלא התייר)].

בלאו, והא דלא מנה הרמב"ם לאו זה במנין (המצות) תרי"ג (וגם בחיבורו לא הביא איסור לאו זה כלל השנוי בברייתא וגמ' פרק י"א דמנחות), י"ל משום דס"ל דאזרה זו להשמר לך פן תשכח וגו' אינו לאו בפני עצמו אלא השמר דעשה נמי לאו הוא לפ"ד הרמב"ם פ"ד מהלכות תפילין, וה"נ השמר דעשה הוא לפי דעת הרמב"ם כמ"ש בהדיא עד איתני חייב ללמוד עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שאינו עוסק בלימוד הוא שוכח, וא"כ מצות עשה דתלמוד תורה כהלכתה ולא דשכחה הם דבר אחד לפי דעת הרמב"ם וכו'. אלא ודאי דסמך על מ"ש וחייב לשלש זמן וכו' כדי שלא ישכח דבר וכו' דממילא משמע דגם בתחילת לימודו צריך לחזור כל כך שלא ישכח וכו', שא"כ לא יועילו לו אח"כ עתים מזומנים וכו' ע"ש, וחייב זה הוא מפי השמועה ככל דיני תורה שבע"פ וכמו חיוב לשלש זמן וכו', שכן קבלו חכמים ביאור מצות והנהגת הלימוד איש מפי איש (וכמ"ש בהקדמתו בחיבורו שכל המצות שניתנו למשה בסיני בפירושן ניתנו שנאמר וכו' והמצוה הזו פירושה וכו' ע"ש), שצריך ללמוד תורה שבכתב ושבעל פה בכל יום בתחלת לימודו אע"ג דאל תקרי ושנתם וכו' היא אסמכתא בעלמא, וה"נ לאו דהשמר ופן בשוכח מחמת שאינו חוזר ללימודו כראוי הוא אסמכתא לקבלת חכמים איש מפי איש שצריך לזכור כל התורה, וכדכתיב ותשכח תורת וגו', ועיקר הכתוב השמר דעשה הוא כדמסיים ופן יסורו וגו' במסירם מלבו, ומשום הכי לא מנאו במנין תרי"ג כמו שלא מנה לאו דהשמר דעשה גבי תפילין ע"ש.

ובדבריו יתיישבו נמי דברי הרמב"ן שלא מנה לאו זה דשוכח דבר מתלמודו בכלל מנין הלאוין. והנה משמיה דהג"ח מוולאזין מובא דשאל לגר"א בענין השוכח דבר אחד ממשנתו (דתנן באבות דמעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו), והשיב לו הגר"א דזה נאמר בדורות הראשונים שהיו לומדים בעל פה ואז אם ישכח דבר אחד מתחייב בנפשו, אבל עלינו לא נאמר. ונראה דאף הגר"א לא אמר את דבריו אלא לענין דברי המשנה דמעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, דהא ליכא בדורות דידן, והוא מילתא דמסתברא דכיון דכיון דבדורות דידן איכא ספרים א"כ לא אתי מיניה חורבה גדולה כ"כ עד דנימא עליה דהוא כאילו מתחייב בנפשו. אבל אי נימא דעובר בלאו דאורייתא, מהיכי תיתי לחלק בין דורות הראשונים לדורות דידן. ובסמ"ג סתם דבריו ולא כתב שום חילוק בזה, ואף שאר האחרונים הנזכרים לא נחתו לחלק בזה מידי. ואפשר דדעת הגר"א דאינו עובר בלאו דאורייתא, וכפשוטו דעת הרמב"ם והרמב"ן שלא מנו לאו זה בכלל מנין הלאוין, וא"כ אתי שפיר דלא נחית כלל לפרש דבריו.

ועינין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' לו"ו אות ג') דכתב בתוך דבריו דאיכא איסור לאו על שכחת התורה, ולרנב"י איכא תלתא לאוין. הרי דס"ל דאף בדורות דידן דאיכא ספרים אכתי איכא לאו זה. והוא לכא' דבר פשוט.

ובשו"ע הרב (פ"ב מהל' ת"ת ה"ד) נקט דאף דברי המשנה באבות קאי נמי אדורות דידן וז"ל: וכל השוכח דבר ממשנתו מחמת שלא חזר על תלמודו כראוי מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, וגם עובר בלאו של תורה שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבנך וגו', וכל מקום שנאמר השמר ופן הוא לא תעשה, וקבלו חכמים שאין הכתוב מדבר בעשרת הדברות לבדן אלא ה"ה לכל התורה כולה וכו'. וגם עכשיו שכתבה תורה שבע"פ ויכול לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שעייין, כמו שבימימה שעובר בלאו בשעה ששכח אף שאח"כ יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח. עכ"ל.

[ונכתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א]

העלון נתרם בעילום שם
להצלחת התורה ומשפחתו
בכל העניינים

לע"נ
ר' מנחם בן זאב ז"ל